

การออกแบบผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์จากสภาวะการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อม Creative product design aspired by environmental changes

ราชา ธงภักดิ์¹ และ เพ็ญศิริ ชาตินิยม²

Racha Thongphak and Pensiri Chartniyom

Article History

Received: 2022-01-25

Revised: 2022-02-17

Accepted: 2022-03-09

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อจะนำเสนอ แนวคิด การออกแบบผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์จากการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมในปัจจุบัน ทั้งการใช้ทรัพยากรอย่างไม่รู้คุณค่า และการระบาดของโรค ไวรัสโคโรนา 2019 ซึ่งส่งผลกระทบต่อดำเนินชีวิต ซึ่งเราจะต้องเรียนรู้ในการปรับตัว ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการบริโภค และตระหนักถึงการใช้ทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยเนื้อหาที่นำเสนอจะประกอบไปด้วย 1. แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน 2. แนวคิดวัสดุชีวภาพและ 3. แนวคิดภูมิปัญญาท้องถิ่น

จากการศึกษาพบว่าทั้ง 3 แนวคิดนี้ มีส่วนสำคัญที่จะเป็นแนวโน้มในการออกแบบ และพัฒนาผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ในอนาคตได้ ภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจสีเขียว ของ BCG โมเดล โดยได้ยกตัวอย่างกรณีศึกษา ต้นแบบที่ดีของการออกแบบผลิตภัณฑ์ในประเทศไทย โดยทั้ง 3 แนวคิดนี้ มีพื้นฐานจากการเกื้อกูลซึ่งกันและกัน และการอยู่ร่วมกันระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ซึ่งสามารถนำทั้ง 3 แนวคิดมาบูรณาการแบบสหวิทยาการ ผสมผสานศาสตร์และองค์ความรู้ใหม่ เพื่อให้เกิดความยั่งยืน เน้นความร่วมมือระหว่าง นักออกแบบ ชุมชน รวมถึงภาคส่วนต่าง ๆ ในการคิดค้นนวัตกรรม เพื่อเป็นแนวทางในการออกแบบผลิตภัณฑ์ในอนาคตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมจากสภาวะการเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติได้

คำสำคัญ: ผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ การออกแบบ สิ่งแวดล้อม

Abstract

The aim of this article is to present concept regarding the design of creative product based on the changes of current environment, including the thoughtless consumption of resources, the Coronavirus 2019 outbreak.

¹ นักศึกษาระดับปริญญาตรีบัณฑิต สาขาการออกแบบ คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

Ph.D. (Candidate) in Design, Faculty of Decorative Arts, Silpakorn University

Email: racha.tho@gmail.com *Corresponding author

² อาจารย์ที่ปรึกษา สาขาการออกแบบ คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

Adviser in Design, Faculty of Decorative Arts, Silpakorn University

These pose impacts to our lifestyle and we must learn to adjust, deviate the consumption behavior and be aware of the natural resource consumption for the best outcome. The content consists of 1. Circular economy 2. Bio-based materials and 3. Local wisdom.

According to the study, the three concepts play an important role as a trend of future design and creative product development. Under the green economy concept by BCG model, we have set out a case study sample, the proper role model of product design in Thailand. The three concepts are based on the view of supporting each other and living together between human and nature. With the interdisciplinary integration between the three concepts and new knowledge elements and the focus on the collaboration among designers, communities as well as various entities innovative research. The result will be a direction for product design of the future with eco-friendly solution amid the changes of nature courses.

Keywords: Creative product, Design, Environmental

บทนำ

จากการเปลี่ยนแปลงของจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้น ทรัพยากรธรรมชาติจึงเป็นต้นทุนที่ถูกนำมาใช้เพื่อความอยู่รอด มนุษย์แสวงหาความมั่งคั่งจากผลประโยชน์ของทรัพยากรธรรมชาติอย่างไร้จิตสำนึก เรามุ่งพัฒนาด้านอุตสาหกรรม คิดค้นเทคโนโลยีต่าง ๆ เพื่อตอบสนองความต้องการที่เพิ่มมากขึ้นสู่ความทันสมัย อันนำไปสู่การใช้ทรัพยากรทางธรรมชาติที่เพิ่มขึ้นอย่างมหาศาล แต่ในขณะเดียวกัน

ทรัพยากรที่เหลืออยู่นั้นกำลังจะหมดไป ธรรมชาติฟื้นตัวไม่ทันส่งผลกระทบโดยตรงกับสิ่งแวดล้อม ทั้งเรื่องสภาวะโลกร้อน และภัยพิบัติต่าง ๆ จากข้อมูลองค์กรสิ่งแวดล้อมปี 2021 พบว่าเราใช้ทรัพยากรธรรมชาติมากกว่า 1.7 เท่าของการฟื้นฟูทรัพยากรของโลก หรือ เราต้องมีโลก 1.7 ใบ ถึงจะเพียงพอต่อความต้องการของมนุษย์และมีแนวโน้มที่จะเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องอีกด้วย จึงเกิดปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่เราจะต้องเรียนรู้ในการปรับตัว และตระหนักถึงการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างรู้คุณค่า

ภาพที่ 1

ภาพแสดงปริมาณการใช้ทรัพยากรโลก

หมายเหตุ. Earth Overshoot Day.

<https://www.overshootday.org/how-many-earths-or-countries-do-we-need>

ปัจจุบันสังคมโลกส่วนหนึ่งนั้นได้หันกลับมาให้ความสนใจต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างจริงจัง ผู้บริโภคเริ่มตระหนักถึงผลกระทบจากระบบการผลิตแบบอุตสาหกรรม ผู้คนหันมาให้ความสำคัญในการดำเนินชีวิตมากยิ่งขึ้น จากกระแสและแนวโน้มของผู้บริโภคในปัจจุบัน ระบบเศรษฐกิจ หรือธุรกิจแบบใหม่ เริ่มเกิดขึ้นเพื่อตอบสนองต่อรูปแบบพฤติกรรมในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งในช่วง 10-20 ปีที่ผ่านมา ประเทศไทยต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงของโลก ไม่ว่าจะเป็นด้านเทคโนโลยี ด้านเศรษฐกิจ การค้า และด้านสังคมวัฒนธรรม รัฐบาลและประชาชนต่างช่วยกันมองไปข้างหน้า และกำหนดยุทธศาสตร์

ที่สำคัญหลายด้านด้วยกัน แต่เมื่อมีการระบาดของโรคไวรัสโคโรนา 2019 มีผลกระทบอย่างรุนแรงทุกภาคส่วน (สุวิทย์ เมษินทรีย์, 2563) สร้างความเสียหายทางเศรษฐกิจเป็นมูลค่ามหาศาล ในการพัฒนาและการใช้ชีวิตของมนุษย์เมื่อพฤติกรรมประชาชน ผู้บริโภค และธุรกิจปรับเปลี่ยนไปหลังโรคไวรัสโคโรนา 2019 ย่อมต้องเกิดการเปลี่ยนแปลง ทุกฝ่ายจึงต้องร่วมกันมองให้ไกลไปในอนาคต เพื่อเตรียมการรับมือวิกฤตเชิงซ้อนของโลก พร้อมกับเปลี่ยนวิกฤตให้เป็นโอกาสสำคัญในการปรับเปลี่ยนประเทศไทยสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน เช่น การผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

ภาพที่ 2

BCG โมเดล โมเดลเศรษฐกิจสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

หมายเหตุ. สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ

https://www.nstda.or.th/home/knowledge_post/what-is-bcg-economy-model/

แผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ได้วางยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เป็นการดำเนินการบนพื้นฐานการเติบโตร่วมกัน คือ ทางเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และคุณภาพชีวิต โดยให้ความสำคัญกับการสร้างสมดุลทั้งสามด้าน นำไปสู่ความยั่งยืนเพื่อคนรุ่นต่อไป ซึ่งในการพัฒนาประเทศนั้นต้องก้าวข้ามปัญหา

อุปสรรคต่างๆ เช่น ปัญหาทรัพยากรเสื่อมโทรม ขยะล้นเมือง โลกร้อน ต้องอาศัยการขับเคลื่อน BCG โมเดล รูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจใหม่ ที่เร่งให้เศรษฐกิจเติบโตแบบก้าวกระโดดอย่างทั่วถึง บนฐานการพัฒนาที่ยั่งยืน ครอบคลุมทุกภาคส่วน ประกอบด้วย 4 สาขายุทธศาสตร์คือ 1.เกษตรและอาหาร 2.สุขภาพและการแพทย์ 3.พลังงาน วัสดุและเคมี

ชีวภาพ 4.การท่องเที่ยวและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ซึ่ง BCG โมเดล (ภาพที่ 2) ประกอบด้วย 3 เศรษฐกิจหลัก คือ B (Bio Economy) ระบบเศรษฐกิจชีวภาพ มุ่งเน้นการใช้ทรัพยากรชีวภาพอย่างคุ้มค่า เชื่อมโยงกับ C (Circular Economy) ระบบเศรษฐกิจหมุนเวียน ที่คำนึงถึงการนำวัสดุต่างๆ กลับมาใช้ประโยชน์ให้มากที่สุด และทั้ง 2 เศรษฐกิจนี้ อยู่ภายใต้ G (Green Economy) ระบบเศรษฐกิจสีเขียว ซึ่งมุ่งแก้ไขปัญหามลพิษ เพื่อลดผลกระทบต่อโลกอย่างยั่งยืน (สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ, 2563)

เมื่อเกิดวิกฤติทางเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม แนวคิดเศรษฐกิจชีวภาพ เศรษฐกิจหมุนเวียน ภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจสีเขียว ของ BCG โมเดล คือทางออกที่สำคัญ ที่เราต้องเร่งปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการใช้ทรัพยากรในการใช้ชีวิตประจำวัน ซึ่งเป็นแนวคิดที่สามารถนำไปต่อยอดในการพัฒนาชุมชนได้ โดยบูรณาการกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจสร้างสรรค์ เพราะในแง่ของความหลากหลายทางชีวภาพนั้น เรามีความรู้ความเข้าใจในระบบนิเวศที่ซับซ้อน เราสามารถนำคุณสมบัติของพืชพันธุ์และสัตว์มาใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิต ทั้งอาหาร ยารักษาโรค ที่อยู่อาศัย รวมไปถึง เครื่องนุ่งห่มและข้าวของเครื่องใช้ เรามีทุนทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาที่สามารถนำมาบูรณาการ ผสมผสานกับองค์ความรู้ และการออกแบบที่ทันสมัยเพื่อตอบสนองต่อความต้องการในการดำเนินชีวิตของที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งเป็นการยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนในการอยู่ร่วมกันระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะนำเสนอแนวคิดการออกแบบผลิตภัณฑ์จากสถานะการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อม โดยเนื้อหาที่นำเสนอจะประกอบไปด้วย 1.แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน 2.แนวคิดวัสดุชีวภาพ และ 3.แนวคิดภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งทั้ง 3 แนวคิดนี้ ถือได้ว่ามีส่วนสำคัญที่จะเป็นแนวโน้มในการออกแบบผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม โดยได้ยกตัวอย่างกรณีศึกษา แนวคิดของ

การออกแบบผลิตภัณฑ์ในประเทศไทย เพื่อเรียนรู้และนำไปเป็นแนวทางในการออกแบบพัฒนาผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์สู่ความยั่งยืนในอนาคตได้

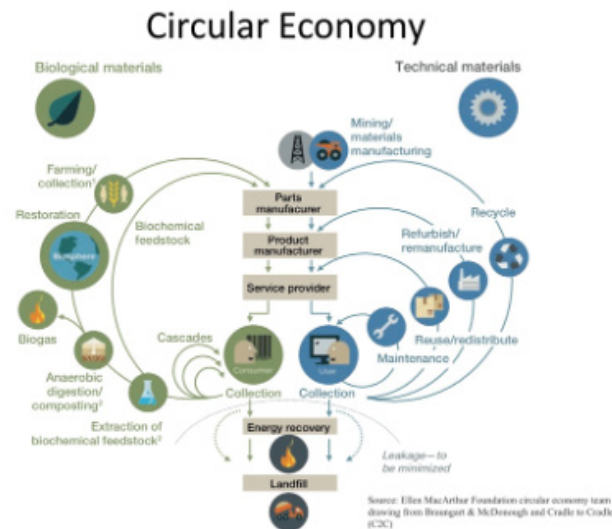
1. แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน

ในหลายปีที่ผ่านมา การปรับโครงสร้างโลกเริ่มจากการเปลี่ยนผ่านจาก สังคมเกษตรกรรม เป็น สังคมอุตสาหกรรมมีการพัฒนามุ่งสู่ความทันสมัย และค่อยๆปรับเปลี่ยนสู่สังคมดิจิทัล จนกระทั่งการเผชิญกับวิกฤติโรคระบาดโควิด-19 ซึ่งจะนำ พาเราไปสู่สังคมหลังโควิด ผลกระทบที่ค่อยๆเกิดขึ้นจากภาวะโลกร้อนผนวกกับการระบาดของ โรคโควิด-19 ที่เฉียบพลันและรุนแรง เป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์การพัฒนาจากการมุ่งสู่ ความทันสมัย ไปสู่การมุ่งสู่ ความยั่งยืน ให้เกิดในอัตราเร่งที่เร็วขึ้นครอบคลุมมิติ ที่มากขึ้น

แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน (ภาพที่3) เป็นหนึ่งในแนวคิดการปรับเปลี่ยนแนวทางการใช้ชีวิตหลังไวรัสโคโรนา 2019 ซึ่งก่อนจะเกิดเหตุการณ์ดังกล่าวนี้ เราติดอยู่กับระบบเศรษฐกิจเส้นตรง (Linear Economy) ซึ่งเป็นระบบเศรษฐกิจที่นำทรัพยากรมาผลิตสินค้าทรัพยากรมาผลิต สินค้าตาม “ห่วงโซ่คุณค่า” (Value Chain) อย่างไม่ยั้งคิด มุ่งสู่การสร้างกำไรสูงสุดเป็นสำคัญ ไม่คำนึงถึงผลกระทบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม หากเราติดอยู่กับระบบเศรษฐกิจแบบเดิมจะเป็นอันตรายต่อการพัฒนาและการดำเนินชีวิต เพื่อให้เกิดความยั่งยืนในโลกหลังโควิด เราต้องเร่งปรับเปลี่ยนระบบมาเป็นเศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular Economy) ซึ่งเป็นระบบเศรษฐกิจที่อุดช่องว่างการผลิตแบบเก่าด้วย “วงรอบคุณค่า” (Value Circle) โดยนำ สิ่งเหลือใช้และทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด กลับมาหมุนเวียนทำประโยชน์ใหม่ พร้อมกันนั้นก็มุ่งเน้นความประหยัดในปัจจุบันนำเข้าสู่ประสิทธิภาพในกระบวนการผลิต และประโยชน์สูงสุดที่ได้รับจากผลผลิต ซึ่งระบบเศรษฐกิจหมุนเวียนประกอบด้วยวงจรหมุนเวียนทั้งหมด 2 วงจร (สุวิทย์ เมษินทรีย์, 2563)

ภาพที่ 3

โมเดลแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular Economy)

หมายเหตุ. องค์การธุรกิจเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน

http://www.tei.or.th/file/library/2019-TBCSD-SD_28.pdf

1. วงจรหมุนเวียนทางชีวภาพ (Biological Cycles) เป็นวงจรหมุนเวียนของกลุ่มวัสดุชีวภาพ (biological materials) หรือวัสดุที่มาจากธรรมชาติ นำมาผ่านกระบวนการที่แทบจะปราศจากการปนเปื้อนสารเคมี ทำให้สามารถย่อยสลายคืนสู่สิ่งแวดล้อมได้ การหมุนเวียนของกลุ่มวัสดุชีวภาพมีตั้งแต่กระบวนการง่าย ๆ เช่น การเอาเศษอาหารเหลือทิ้งจากชีวิตประจำวันไปทำปุ๋ยเพื่อคืนเป็นสารอาหารสู่ดิน หรือการนำไปผลิตเป็นไบโอแก๊ส การใช้บรรจุภัณฑ์จากธรรมชาติที่ย่อยสลายได้ไปจนถึงการนำวัสดุธรรมชาติมาผ่านกระบวนการเพื่อใช้ใหม่ก่อนที่จะนำไปผ่านกระบวนการที่เหมาะสมในการส่งคืนสู่สิ่งแวดล้อม

2. วงจรหมุนเวียนทางเทคนิค (Technical Cycles) เป็นวงจรหมุนเวียนของกลุ่มวัสดุทางเทคนิค (Technical Materials) ที่ผ่านกระบวนการผลิตที่อาศัยเทคนิคต่างๆ มีการออกแบบใหม่ใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุดและสามารถหมุนเวียนกลับมาใช้ประโยชน์โดยไม่ส่งของเสีย ด้วยการหมุนเวียนวัตถุดิบผลิตภัณฑ์ส่วนประกอบและวัสดุต่างๆ ผ่านการออกแบบให้ใช้ได้ยาวนาน (Long-Lasting Design) เป็นการออกแบบเพื่อลดของเสียและเข้ากับห่วงโซ่ชีวภาพ โดยจะต้องไม่มีสารพิษ

สามารถย่อยสลายได้ง่าย ส่วนผลิตภัณฑ์ประเภท พลาสติก โพลีเมอร์ หรือวัสดุประดิษฐ์อื่นๆ จะต้องถูกออกแบบให้สามารถนำมาใช้ได้อีกครั้ง และใช้พลังงานน้อยที่สุด สามารถคงคุณภาพเดิมได้มากที่สุดรวมทั้ง การนำสินค้าที่ผ่านการใช้งานมาแล้วในระยหนึ่งกลับมาปรับปรุงแปรสภาพให้มีคุณสมบัติเหมือนของใหม่ เพื่อยืดอายุการใช้งานของสินค้านั้นๆ (Remanufacturing) การซ่อมแซมหรือปรับปรุงใหม่ สินค้าประเภทที่ได้รับความเสียหายหรือเกิดตำหนิที่ถูกส่งคืนกลับไปยังผู้ผลิต แล้วนำกลับมาวางจำหน่ายอีกครั้ง (Refurbishing) การบำรุงรักษาวัสดุอุปกรณ์ให้มีสภาพที่พร้อมจะใช้งานอยู่ตลอดเวลา (Maintenance) การซ่อมแซมของที่เสียแล้วให้ใช้งานได้ดังเดิม (Repair) การนำเอาของที่ยังใช้ประโยชน์ได้กลับมาใช้ซ้ำให้คุ้มค่าที่สุด (Reuse) การสร้างผลิตภัณฑ์ขึ้นใหม่จากวัสดุที่ใช้แล้ว โดยการนำกลับไปเข้ากระบวนการแปรรูปให้เป็นวัตถุดิบ (Recycling) และการแปรรูปวัสดุต่างๆ ที่จะกลายเป็นขยะให้กลับมาเป็นของใช้ใหม่โดยการนำมาเพิ่มความสวยงาม ใส่ไอเดียใหม่ๆ ในการออกแบบ เป็นการเพิ่มมูลค่าให้กับสิ่งที่กำลังจะกลายเป็นขยะ (Upcycling) (องค์การธุรกิจเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน, 2562) การออกแบบผลิตภัณฑ์

ให้เกิดการหมุนเวียนได้ เป็นการออกแบบผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม (Eco-Product) โดยเน้นหลักออกแบบเชิงนิเวศเศรษฐกิจ (Eco-Design) ที่จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพด้านสิ่งแวดล้อม ประสิทธิภาพการใช้พลังงาน และประสิทธิภาพของทรัพยากรในวงจรชีวิตผลิตภัณฑ์ทั้งหมด ซึ่งการออกแบบเหล่านี้จะช่วยให้ประหยัดทรัพยากรและพลังงาน รวมไปถึงยืดอายุการใช้งานให้ยาวนานขึ้น สามารถซ่อมแซมและใช้ซ้ำได้ โดยได้ยกตัวอย่างกรณีศึกษา Precious Plastic Bangkok โปรเจกต์เพื่อสิ่งแวดล้อมที่มีเครือข่ายทั่วโลก (ภาพที่ 4) ต้องการแก้ไขปัญหาโดยเริ่มจากชุมชนเพื่อต่อสู้กับมลภาวะขยะพลาสติก

Precious Plastic Bangkok เป็นองค์กรที่ไม่แสวงผลกำไร มองเห็นปัญหาขยะพลาสติกในประเทศไทยที่มีจำนวน

เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ เนื่องจากประเทศไทยเป็นประเทศที่ติดอันดับที่ 6 ของประเทศที่สร้างขยะมากที่สุดในโลก ซึ่งสอดคล้องกับสถานการณ์ในปัจจุบัน จากข้อมูลสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย พบว่าสถานการณ์โรคโควิด 19 ทำให้เกิดปัญหาขยะเพิ่มขึ้นในประเทศ โดยเฉพาะกลุ่มขยะจากการส่งอาหารเดลิเวอรี่ (Food Delivery) เพื่อลดการสัมผัสเชื้อโรค ส่งผลให้ขยะพลาสติกเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะกรุงเทพมหานคร เพิ่มขึ้นกว่าร้อยละ 60 ขยะจากขยะจากการส่งอาหารเดลิเวอรี่ ประกอบด้วย ถุงพลาสติก กล่องพลาสติก รวมทั้งพลาสติกใช้ครั้งเดียวแล้วทิ้ง ไม่ว่าจะเป็น ซ้อน ส้อม ไม้จิ้มเพิ่มขึ้น ร้อยละ 15 หรือเพิ่มขึ้นเป็น 6,300 ตันต่อวัน ซึ่งในช่วงสถานการณ์ปกติประเทศไทยผลิตขยะพลาสติก 2 ล้านตันต่อปีหรือประมาณ 1,500 ตันต่อวัน (กรมอนามัย, 2563)

ภาพที่ 4

Precious Plastic Bangkok โปรเจกต์เพื่อสิ่งแวดล้อมที่มีเครือข่ายทั่วโลก

หมายเหตุ: Precious Plastic

<https://community.preciousplastic.com/u/precious-plastic-bangkok>

Precious plastic เกิดขึ้นเมื่อปี 2012 โดยเดฟ เฮกเก้นส์ (Dave Hakkens) ดีไซน์เนอร์ชาวเนเธอร์แลนด์ที่มีความสนใจเรื่องปัญหาขยะพลาสติกและระบบเศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular Economy) ได้ออกแบบเครื่องรีไซเคิลพลาสติกโดยถอดฟังก์ชันที่จำเป็นของเครื่องรีไซเคิลพลาสติกขนาดใหญ่ในอุตสาหกรรม แต่ลดขนาดลงให้สามารถใช้ในบ้านหรือชุมชนของตนเอง และได้อัปโหลดลงบนอินเทอร์เน็ตในรูปแบบ Blueprints และ Technical Drawing เพื่อให้คนมาสามารถไปดาวน์โหลดและสร้างเครื่องรีไซเคิลของตนเองได้เอง ปัจจุบัน Precious

Plastic มีเครือข่ายทั่วโลก ทั้งฝั่งอเมริกา ยุโรป และเอเชีย เช่น เกาหลีใต้ นิวซีแลนด์ และ ประเทศไทย (Parppim Pim, 2019) จุดมุ่งหมายหลักของ Precious plastic ในประเทศไทยนั้น คือการสร้างทัศนคติที่ดีให้กับคนในชุมชน พลาสติกที่เกิดจากชุมชนนั้นสามารถรีไซเคิลอยู่ในชุมชนได้ ไม่สร้างความเสียหายให้สิ่งแวดล้อม ตระหนักถึงการใช้พลาสติก ลดการใช้พลาสติก นำมาใช้ซ้ำ และรีไซเคิล นำไปสู่กระบวนการสร้างสรรค์การคิดค้นวิธีการนำขยะพลาสติกไปใช้ โดยทางองค์กรได้มีการจัดกิจกรรมเวิร์กชอปที่โรงเรียน ร่วมออกแบบผลิตภัณฑ์กับเด็กๆ และสร้างแรงบันดาลใจ

บันดาลใจให้กับคนรุ่นต่อไปเกี่ยวกับการรีไซเคิล สร้างจุดรับฝาชวนน้ำไว้ที่โรงเรียนเพื่อเป็นแรงบันดาลใจให้เด็ก ๆ เรียนรู้ที่จะเก็บและรู้จักแยกขยะให้เป็น สร้างและติดตั้งเครื่องจักรให้กับชุมชน ซึ่งในกระบวนการรีไซเคิลนั้นต้องใช้เครื่องเครื่องบด และเครื่องรีดพลาสติก โดยการใส่ฝาชวนพลาสติกลงไป แล้วเครื่องจะบดฝาชวนออกมาเป็นชิ้นเล็กๆ ในขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ

ครึ่งเซนติเมตร จากนั้นก็นำชิ้นพลาสติกที่ผ่านการบด ใส่เข้าไปในเครื่องรีดพลาสติก (ภาพที่ 5) เพื่อที่จะหลอมพลาสติกออกมาเป็นเส้น สามารถขึ้นรูปโดยการขดและสร้างสรรค์เป็นภาชนะรูปทรงต่างๆตามแม่พิมพ์ สามารถสร้างรายได้และเป็นการลดขยะภายในชุมชน

ภาพที่ 5

การทำกระถางรีไซเคิลจากเครื่องรีดพลาสติก

หมายเหตุ. โดย ราชา ธงภักดิ์, 2563

จากแนวคิดระบบเศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular Economy) ในการลดปัญหาขยะพลาสติก สิ่งที่สำคัญที่สุดคือการสร้างความตระหนักรู้ และทัศนคติเชิงบวกในชุมชน เปลี่ยนมุมมองในการนำพลาสติกกลับมาใช้ซ้ำให้เป็นเรื่องง่ายในชีวิตประจำวัน และสามารถสร้างเป็นผลิตภัณฑ์ได้ ก้าวข้ามผ่านการบริโภคแบบเดิม ไปสู่การบริโภคแบบใหม่ นำไปสู่ระบบเศรษฐกิจที่มีความยั่งยืนไปพร้อมกับการช่วยลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

2. แนวคิดวัสดุชีวภาพ (Bio-based materials)

วัสดุธรรมชาติได้ถูกนำมาใช้อย่างแพร่หลายและมีประสิทธิภาพตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ มนุษย์เริ่มเรียนรู้การใช้วัสดุธรรมชาติ ได้แก่ ไม้ หิน และหนังสัตว์ เช่น โยแมงมุมถูกนำมาใช้ประโยชน์ตั้งแต่สมัยโบราณโดยชาวกรีกใช้โยแมงมุมหุ้มเสื้อ ส่วนชาวอะบอริจินใช้โยแมงมุมเป็นสายเบ็ดสำหรับตกปลา ชาวบ้านบนเกาะโซโลมอนใช้โยแมงมุมแทนแหจับปลา ทั้งนี้เพราะเส้นโยแมงมุมมีสมบัติพิเศษ สามารถยืดออกได้ 2-3 เท่าโดยที่ยังไม่ขาด เมื่อเทียบกับเหล็กเส้นที่มีน้ำหนักเท่ากันพบว่า โยแมงมุมมีความต้านทานแรงดึงต่อน้ำหนัก (tensile strength/weight)

สูงกว่าถึง 5 เท่า แต่เมื่อเวลาผ่านไป มนุษย์เริ่มให้ความสนใจกับความก้าวหน้าของเทคโนโลยี ทำให้มนุษย์สามารถสร้างวัสดุใหม่ที่ไม่ใช่ในธรรมชาติ เช่น พลาสติก ดังนั้นวัสดุธรรมชาติจึงลดบทบาทลงไป เมื่อเทคโนโลยีพัฒนามาถึงขีดสุด มนุษย์เริ่มพบว่าเทคโนโลยีส่งผลเสียต่อสิ่งแวดล้อม ดังนั้นวัสดุธรรมชาติเริ่มเข้ามา มีบทบาทอีกครั้ง มนุษย์เริ่มนำเทคโนโลยีเข้ามาผสมผสานกับวัสดุธรรมชาติก่อให้เกิดผลิตภัณฑ์ที่มีประสิทธิภาพและมีประโยชน์ต่อชีวิตประจำวัน อีกทั้งยังเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมอีกด้วย หรือรู้จักกันในนามของวัสดุชีวภาพ (จันทิมา อุทะกะ, 2551)

วัสดุชีวภาพ เป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยขับเคลื่อนเศรษฐกิจหมุนเวียน ซึ่งปัจจุบันได้มีการนำมาใช้ในการพัฒนาเพราะมีความปลอดภัยต่อผู้บริโภค สามารถรีไซเคิลได้ทั้งหมดและสามารถนำกลับมาเป็นวัตถุดิบหลักในการผลิต เพื่อลดการใช้ทรัพยากรในการผลิต (สำนักงานเศรษฐกิจอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม, 2563) ลดการเกิดของเสีย ตลอดจนการใช้พลังงานหมุนเวียนในกระบวนการผลิต เช่น การนำขยะจากภาคเกษตรกรรมมาแปรรูป หรือเป็นสารตั้งต้น ไม่ว่าจะเป็นขยะ

อาหาร หรือพืชผักที่เน่าเสียนำมาแปรรูปเป็นวัสดุทดแทน พัฒนาไปเป็นผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมได้ ซึ่งเป็นการช่วยลดทั้งปัญหาขยะพลาสติกและปัญหาขยะ เปลี่ยนเป็นพลังงานชีวภาพที่หมุนเวียนกลับมาใช้ใหม่ได้

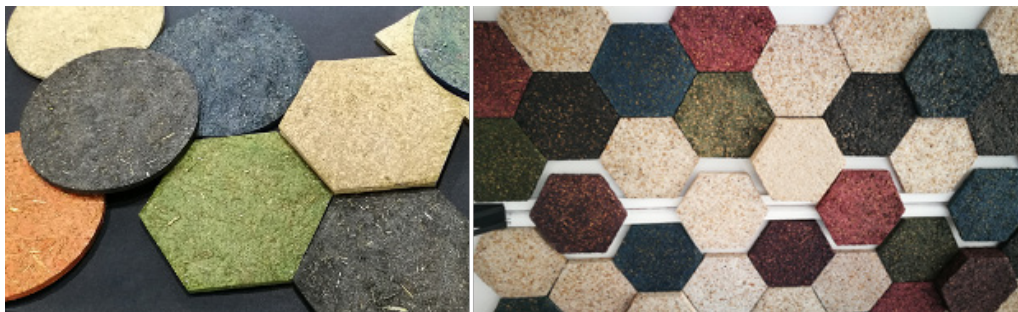
ในปัจจุบันมีผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเพิ่มขึ้น เนื่องจากปัญหาโลกร้อนที่มีความรุนแรงมากขึ้น เกิดสภาวะเรือนกระจก ส่งผลกระทบต่อมนุษย์และสิ่งมีชีวิตบนโลก จากรายงานสถานการณ์คุณภาพของสิ่งแวดล้อมไทยปี 2563 ภาคเหนือเป็นพื้นที่วิกฤต มีฝุ่นละอองเกินค่ามาตรฐาน ปริมาณฝุ่นละอองขนาดเล็กเฉลี่ย เพิ่มขึ้นจากปี 2562 ร้อยละ 4 สาเหตุหลักมาจากการเผาในพื้นที่การเกษตรจำนวนมากประกอบกับสภาพอากาศที่แห้งแล้ง ส่งผลให้มีการลุกลามของไฟป่าอย่างรวดเร็ว ทางออกที่สำคัญคือการลดใช้พลังงาน และตระหนักถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างไม่รู้คุณค่า (รายงานสถานการณ์คุณภาพของสิ่งแวดล้อมไทยปี 2563) หลายแบรนด์ได้สร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ขึ้นมาใหม่ ที่มีการใส่ใจในเรื่องของวัสดุ กระบวนการผลิต รวมไปถึงการบริหารจัดการของเสียจากการผลิต ซึ่งโมเดลธุรกิจในรูปแบบดังกล่าวได้มีการนำไปใช้เพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้น โดยได้ยกตัวอย่างกรณีศึกษาของแบรนด์ Wasoo และ Elephant Poopopaper Park

1. Wasoo คือแบรนด์จากเชียงใหม่ที่ให้ความสำคัญกับสิ่งแวดล้อม และมองเห็นปัญหาที่เกิดขึ้นในเชียงใหม่ที่มีการ

เผาขยะทางการเกษตร ก่อให้เกิดมลพิษในอากาศ ซึ่งถือว่าเป็นพื้นที่วิกฤต จึงมีแนวคิดในการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์จากสิ่งของเหลือใช้ในอุตสาหกรรมเกษตรคือ “ฟางข้าว” ผลิตภัณฑ์ฉนวนกันความร้อนและดูดซับเสียงจากฟางข้าวสำหรับตกแต่งอาคารและที่อยู่อาศัย(ภาพที่6) ซึ่งมีความบาง 1 ซม. ฉนวนแผ่นฟางข้าวนี้ มุ่งเน้นการลดมลพิษทางอากาศ เนื่องจากประเทศไทยส่งออกข้าวเป็นอันดับต้นๆของโลก มีพื้นที่ปลูกข้าวมากถึง 56.819 ล้านไร่ จึงมีฟางข้าวเป็นวัสดุเหลือใช้มากมาย และถูกใช้ประโยชน์ไปเพียง 30% เท่านั้น ฟางข้าวที่เหลือจำนวนมากถูกเผาก่อให้เกิดมลพิษ ซึ่งการเผาฟางข้าวนี้ มีการปล่อยคาร์บอนถึง 24.63 ล้านตันต่อปี ซึ่งในการวิจัยที่พบว่า ฟางข้าวมีคุณสมบัติพิเศษที่สามารถกันความร้อนและซับเสียงได้ จึงนำมาพัฒนาเป็นนวัตกรรมแผ่นฟางข้าวที่สามารถซับเสียง ก้องสะท้อนได้ และกันความร้อนได้ถึง 20 องศาเซลเซียส ใช้สารหน่วงไฟจากงานวิจัยของกระทรวงวิทยาศาสตร์ ปลอดภัยต่อสุขภาพและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ใช้กระดาษรีไซเคิลเป็นตัวประสานแทนกาว สามารถใช้ภายในอาคารได้เพราะไม่ลามไฟ ปลอดภัย ทาสีได้ และติดวอลเปเปอร์ทับได้ หากไม่ใช้แล้ว หรือเหลือเศษจากการใช้งาน สามารถส่งกลับเพื่อนำมาเข้าสู่กระบวนการผลิตใหม่ได้ หรือนำกลับไปรีไซเคิลเป็นปุ๋ยให้ดิน จึงเป็นทางเลือกใหม่ที่ปลอดภัยต่อสุขภาพ และเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (Wasoo, 2563)

ภาพที่ 6

ผลิตภัณฑ์ฉนวนกันความร้อนและดูดซับเสียงจากฟางข้าว

หมายเหตุ. Wasoo

<https://www.wasoo.co/color-service-and-innovation-herb-c>

2. Elephant Poopoopaper Park เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ตั้งอยู่ที่ อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ เป็นแหล่งเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ สร้างจิตสำนึกและสร้างความตระหนักในการใช้ทรัพยากร ได้นำเสนอประสบการณ์ใหม่ให้กับผู้ที่สนใจ ในการทำกระดาษจากก้อนมูลช้าง ซึ่งในแต่ละวันช้างจะมีการขับถ่ายเป็นจำนวนมาก เพราะในหนึ่งวันต้องกินอย่างต่ำ 200 กิโลกรัม หากปล่อยให้ย่อยสลายเองจะใช้เวลานาน ซึ่งอาจจะปล่อยก๊าซมีเทน เช่นเดียวกับขยะจากเศษอาหาร ที่มีผลต่อการทำลายชั้นบรรยากาศโลก (Parppim Pim, 2563)

ภาพที่ 7

การผลิตกระดาษมูลช้าง

หมายเหตุ. โดย ราชา ธงภักดิ์, 2563

กระบวนการผลิตกระดาษมูลช้าง (ภาพที่ 7) ไม่มีส่วนผสมของเยื่อไม้ จึงเป็นแนวทางอย่างหนึ่งที่สามารถช่วยลดการตัดต้นไม้ได้ ปราศจากส่วนผสมของสารคลอรีนและสารฟอกขาวในกระดาษ ใช้ส่วนผสมอาหารที่สามารถบริโภคได้มาใช้ในการย้อมสีกระดาษ รวมไปถึงภาพประกอบและสิ่งตีพิมพ์บนผลิตภัณฑ์นั้น ใช้น้ำหมักที่ผลิตจากหัวเหลียงทำให้ในเนื้อกระดาษปราศจากสารเคมี กระดาษที่เหลือใช้ทั้งหมดสามารถนำกลับมาเป็นเยื่อกระดาษได้ใหม่ โดยการนำมาผสมให้เข้ากับเยื่อกระดาษแผ่นใหม่ ทำให้ผลิตภัณฑ์จากกระดาษมูลช้างสามารถเกิดการหมุนเวียนเข้าสู่กระบวนการผลิตใหม่ได้ และ Elephant Poopoopaper Park นั้น ได้ให้โอกาสในการทำงานแก่ พนักงานในชุมชน และพนักงานที่มาจากชนเผ่าต่างๆ ซึ่งอพยพเข้ามาอาศัยในประเทศไทย ได้รับสิทธิการคุ้มครองในด้านสวัสดิการตามกฎหมายของกรมแรงงาน เป็นการสร้างงาน

Elephant Poopoopaper Park จึงได้นำทฤษฎีที่หลักออกแบบเชิงนิเวศเศรษฐกิจ มาใช้ในการแปรรูปผลิตภัณฑ์กระดาษจากมูลช้าง โดยไม่มีการทำลายระบบนิเวศ เพราะกระบวนการผลิตนั้นได้ให้ความสำคัญในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ตั้งแต่การทำความสะดวก การผสมสี และนำไปตาก จนไปถึงการตกแต่งผลิตภัณฑ์ที่ทำมาจากกระดาษมูลช้าง โดยได้อธิบายและสาธิตตามจุดต่างๆ โดยแต่ละจุดได้สอดแทรกความรู้ เรื่องราวของภูมิปัญญา งานหัตถกรรมการทำกระดาษตามแบบวิถีดั้งเดิม และมีส่วนช่วยลดในการตัดต้นไม้

สร้างอาชีพ เพื่อเป็นการกระจายรายได้เข้าสู่ชุมชน (Elephant Poopoopaper Park, 2563)

จากแนวคิดการออกแบบผลิตภัณฑ์จากวัสดุทดแทนของทั้ง 2 บริษัทนั้น สามารถย่อยสลายกลับคืนสู่ธรรมชาติได้ไม่ทิ้งสารพิษตกค้างทำลายสิ่งแวดล้อม Elephant Poopoopaper Park ได้แก้ไขปัญหากำจัดมูลช้าง ลดการตัดต้นไม้เพื่อนำไปผลิตเป็นกระดาษสร้างรายได้ให้กับชุมชนในท้องถิ่น และ บริษัท Wasoo นำขยะจากภาค เกษตรกรรมมาแปรรูปเป็นสารตั้งต้นเพื่อลดการเผาไหม้ของฟางข้าวที่ก่อให้เกิดมลพิษทางอากาศ ซึ่งทั้ง 2 บริษัทนั้น ได้นำวัสดุชีวภาพ (Bio-based materials) มาใช้ในการผลิตซึ่งเป็นวัสดุที่มีความปลอดภัยต่อผู้บริโภคสามารถนำกลับมาเป็นวัตถุดิบหลักในการผลิตได้ และสามารถรีไซเคิลได้ทั้งหมดย่อยสลายได้ตามธรรมชาติ 100%

3. แนวคิดภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่น “ภูมิปัญญา” ตรงกับคำศัพท์ภาษาอังกฤษว่า Wisdom ซึ่งหมายความว่าความรู้ ความสามารถ ความเชื่อ ความสามารถทางพฤติกรรม และความสามารถในการแก้ไขปัญหาของ มนุษย์ ส่วนคำว่า “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” เป็นคำที่ใช้ในความหมายที่ตรงกับภาษาอังกฤษว่า “Local wisdom” หรือบางครั้งเราเรียกว่า “ภูมิปัญญาชาวบ้าน” (Indigenous knowledge) ภูมิปัญญาเป็นองค์ความรู้อันลุ่มลึกหรือการหยั่งรู้ที่เกิดจากการสั่งสมประสบการณ์การเรียนรู้ อันเป็นผลมาจากการใช้ทักษะความชำนาญในการทำกิจกรรม การดำเนินชีวิตของคนในแต่ละท้องถิ่นที่มีสัมพันธภาพอันแนบแน่น ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับธรรมชาติ และมนุษย์กับอำนาจเหนือธรรมชาติ โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้และถ่ายทอดสืบต่อกันมาจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่งจนเป็นวิถีชีวิต เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่า และมีความหมายที่เป็นอัตลักษณ์ของท้องถิ่น (สุชาดา น้ำใจดี, 2561) และกรมวิชาการกล่าวไว้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local wisdom) หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน คือ ความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ในชีวิตของคนเราที่ผ่านกระบวนการศึกษา สังเกต คิดวิเคราะห์ จนเกิดปัญหาและตกผลึกมาเป็นองค์ความรู้ที่ประกอบกันขึ้นมาจากความรู้เฉพาะ หลายๆ เรื่องโดยไม่ได้แยกย่อยออกมาให้เห็นเป็นศาสตร์เฉพาะสาขาวิชาต่างๆ จึงจัดเป็นพื้นฐาน ขององค์ความรู้สมัยใหม่ ที่จะช่วยในการเรียนรู้การ

แก้ปัญหา การจัดการ และการปรับตัวในการดำเนินชีวิต (กรมวิชาการ, 2538)

ปัจจุบันเกิดกระแสการกลับมาให้ความสำคัญกับชุมชนขนาดเล็กและพื้นที่ท้องถิ่นอย่างมากโดยเฉพาะในเอเชีย คนรุ่นใหม่ได้ให้ความสำคัญกับสร้างเครือข่ายท้องถิ่นที่แข็งแรง นำเอาภูมิปัญญา พุทธทางวัฒนธรรมมาเล่าเรื่องใหม่ผ่านความคิดสร้างสรรค์ สอดคล้องกับสถานการณ์ในปัจจุบัน จากรายงานในช่วง COVID-19 กลุ่มผู้บริโภคชาวจีน 87% และกลุ่มผู้บริโภคชาวเกาหลีใต้ 76% มีความรู้สึกที่ติดต่อด้านวัฒนธรรมจากภูมิปัญญาในท้องถิ่น จนเกิดการขับเคลื่อนเศรษฐกิจจากคนรุ่นใหม่สู่ชุมชน (สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์, 2563) โดยได้ยกตัวอย่างกรณีศึกษาของ ชุมชนบ้านหนองสำน อำเภอกุสุมาลย์ จ.สกลนคร และ ผลิตภัณฑ์กระเป๋ากาแฟแบรนด์ วิถีไท

1. ชุมชนท่องเที่ยวบ้านหนองสำน อำเภอกุสุมาลย์ จ.สกลนคร เป็นชุมชนที่มีการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจากคนรุ่นใหม่ในชุมชน คือ พรพิมล มิ่งมิตรมี ซึ่งเกิดและเติบโตที่บ้านหนองสำน อำเภอกุสุมาลย์ จ.สกลนคร หลังจากจบการศึกษาด้านโบราณคดี สาขาประวัติศาสตร์ศิลปะ ได้กลับมาเป็นนักพัฒนาชุมชนและดูแลกลุ่มท่องเที่ยว โดยได้นำวิถีชีวิตและภูมิปัญญาอันเป็นเอกลักษณ์ในชุมชนมาพัฒนาเป็นการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

ภาพที่ 8

ชุมชนท่องเที่ยวบ้านหนองสำน

หมายเหตุ: Thailand Rural Tourism Award

<https://www.trtaward.com/best-agro-tourism/nong-san-sakon-nakorn/>

ชุมชนบ้านหนองสำนตั้งอยู่บนพื้นที่ที่มีธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ เหมาะแก่การเรียนรู้อาชีพบ้านภูพาน และเป็นหนึ่งในสุดยอดหมู่บ้านท่องเที่ยวชนบท ที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยให้การสนับสนุน เพื่อเป็นการสร้างรายได้และขับเคลื่อนเศรษฐกิจในชุมชน รูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนบ้านหนองสำน คือ การเปิดประสบการณ์การเรียนรู้วิถีชีวิตของคนในชุมชน (ภาพที่ 8) โดยได้จัดรูปแบบกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวสามารถเลือกได้ตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการ ไม่ว่าจะเป็นการเรียนรู้การเกษตรตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การทำนา ตั้งแต่เริ่มดำนาเกี่ยวข้าว สีข้าว จนถึงการหุงข้าว การทำอาหารประจำท้องถิ่น

จากผักสวนครัวและผลไม้ตามฤดูกาล เรียนรู้การย้อมครามรวมไปถึงคุณสมบัติของต้นครามที่นำไปใช้ในกระบวนการทำสี การหมักจนถึงกระบวนการมัดย้อมด้วยการก่อหม้อคราม (การเลี้ยงจุลินทรีย์เพื่อให้ย้อมผ้าได้ออกมาเป็นสีน้ำเงิน) ตามภูมิปัญญาที่สืบทอดกันมา ตลอดจนการต่อยอดองค์ความรู้ในการทำสีธรรมชาติจากดิน พืช และแร่ ที่หาได้ในท้องถิ่นสู่การบูรณาการพัฒนางานเป็นผืนสีฝุ่นเพื่อใช้ในงานจิตรกรรม (ภาพที่ 9) โดยได้มีการกระจายองค์ความรู้ถ่ายทอดไปยังชุมชนอื่น เพื่อค้นหาวัตถุดิบในการทำสีธรรมชาติอันเป็นเอกลักษณ์ในแต่ละพื้นที่

ภาพที่ 9

การทำสีธรรมชาติ

หมายเหตุ. โดย ราชา ธงภักดิ์, 2563

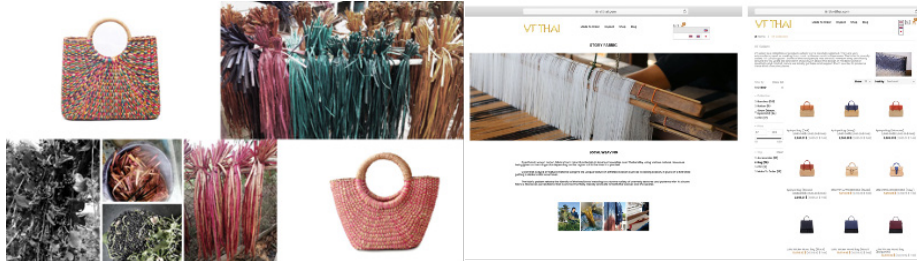
2. ผลิตภัณฑ์กระเป๋ากจากแบรนด์ วิถีไทย (ภาพที่ 10) เป็นการนำเสนองานจักสานแบบร่วมสมัย ก่อตั้งโดย จิรโรจน์ พจนาวราพันธุ์ ที่มีความต้องการจะเข้าไปช่วยเหลือชาวบ้านในเรื่องการออกแบบผลิตภัณฑ์ และการตลาด เพื่อให้ชาวบ้านมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นสามารถหาเลี้ยงชีพได้ด้วยการใช้ความรู้ และใช้ภูมิปัญญาที่ถูกถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษของพวกเขา โดยได้นำนักออกแบบมาพัฒนาร่วมกับชุมชน เกิดเป็นผลิตภัณฑ์ที่น่าสนใจ มีการผลิตขายทั้งในประเทศและต่างประเทศ สร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าหัตถกรรมของชาวบ้าน โดยได้มีการลงพื้นที่เพื่อศึกษาและเก็บข้อมูล ในหลายจังหวัด เช่น ชัยนาท นครสวรรค์ อ่างทอง เชียงใหม่ ระยอง กาฬสินธุ์สุพรรณบุรี อุตรธานี ทำให้เข้าใจถึงวิธีการสร้างงานในชุมชน ภูมิปัญญาชาวบ้าน และเรียนรู้วิถีชีวิตทางธรรมชาติ ข้อจำกัด ที่ต้องนำมาใช้ เช่น ต้นกก ผักตบ

ขวา เพื่อนำไปพัฒนาผลิตภัณฑ์ร่วมกับนักออกแบบ และเพิ่มช่องทางการขายในรูปแบบใหม่

ปัจจุบันทางผลิตภัณฑ์วิถีไทย วางขายที่ห้างสรรพสินค้า ร่วมกับการทำตลาดออนไลน์ ใช้กลยุทธ์การทำ story telling สร้างเรื่องราวให้น่าติดตาม โดยแปลเป็นภาษาต่างๆ ถึง 3 ภาษา ได้แก่ ภาษาอังกฤษ ภาษาจีน และภาษาญี่ปุ่น เพื่อให้ลูกค้าต่างชาติ ต่างวัฒนธรรมได้เข้ามาสัมผัสถึงความงามของงานฝีมือของไทยได้อย่างลึกซึ้ง และสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าหัตถกรรมของชาวบ้าน ด้วยการทำงานร่วมกับนักออกแบบที่หลากหลาย และแบรนด์อื่นๆสามารถใช้ช่องทางนี้ในการฝากขายสินค้าได้ด้วยเช่นกัน นอกจากนี้กระเป๋ากแล้ว ยังมีงานหัตถกรรม งานจักสานที่สามารถสั่งผลิตตามความต้องการของลูกค้าได้ทั่วโลกผ่านเว็บไซต์ของแบรนด์วิถีไทย (VT THAI GROUP, 2563)

ภาพที่ 10

ผลิตภัณฑ์กระเป๋าจากแบรนด์ วิถีไทย

หมายเหตุ. VT THAI GROUP

<https://th.vttthai.com>

จากแนวคิดภูมิปัญญาท้องถิ่น ของชุมชนบ้านหนองสำน อำเภอกุฉินารายณ์ จ.สกลนคร และแบรนด์วิถีไทย พบว่า ชุมชนบ้านหนองสำนนได้นำภูมิปัญญาและวิถีของชุมชนบ้านหนองสำน อันเป็นเอกลักษณ์ มาพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ สร้างรายได้และขับเคลื่อนเศรษฐกิจในชุมชน และแบรนด์วิถีไทยได้นำองค์ความรู้ทางด้านเทคโนโลยีสมัยใหม่ มาเพิ่มช่องทางการขายออนไลน์ เพื่อให้ลูกค้าต่างชาติ ต่างวัฒนธรรมได้เข้ามาสัมผัสถึงความงามของงานฝีมือของไทยได้อย่างลึกซึ้ง เป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าหัตถกรรมของชาวบ้าน นำไปสู่การกระจายรายได้ สร้างอาชีพ และสร้างความยั่งยืนให้กับชุมชน

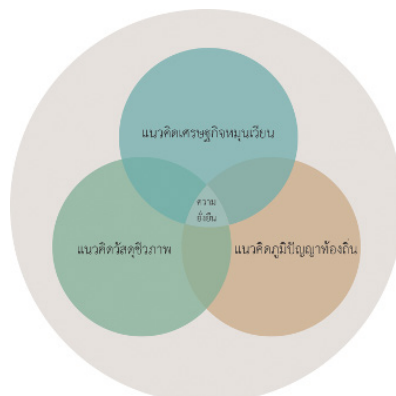
สรุป

จากสภาวะการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมในปัจจุบัน ทั้งการใช้ทรัพยากรทางธรรมชาติอย่างไม่รู้คุณค่า และการระบาดของ

ของโรคไวรัสโคโรนา 2019 ซึ่งส่งผลกระทบต่อดำเนินชีวิตของเรา เมื่อเกิดวิกฤตินี้ แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน แนวคิดวัสดุทดแทน และแนวคิดภูมิปัญญาท้องถิ่น คือหนึ่งทางออกที่สำคัญของการออกแบบในอนาคต เพราะเราต้องเร่งปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการใช้ทรัพยากร ในชีวิตประจำวัน เช่น การเลือกผลิตภัณฑ์ หรือวัสดุที่มาจากธรรมชาติ การใช้วัสดุทดแทนที่สามารถย่อยสลายคืนสู่สิ่งแวดล้อมได้ ในแง่ของความหลากหลายทางชีวภาพนั้น ถือว่าเราได้เปรียบทางการแข่งขัน เพราะเราเรียนรู้ฐานชีวภาพจากการสัมผัสประสบการณ์มาช้านาน และสืบทอดกันมาจนเกิดเป็นภูมิปัญญา ในอดีตนั้นเราเรียนรู้ในการอยู่ร่วมกับธรรมชาติ และนำธรรมชาติมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด มีความเข้าใจเกี่ยวกับคุณสมบัติของพืชและสัตว์ ในการนำมาใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิต ทั้งอาหาร ยารักษาโรค สมุนไพร ที่อยู่อาศัย รวมไปถึงเครื่องนุ่งห่มและข้าวของเครื่องใช้

ภาพที่ 11

ภาพแสดงความเชื่อมโยงแนวคิดที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

หมายเหตุ. โดย ราชารัษฎา, 2564

แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน แนวคิดวัสดุชีวภาพ และแนวคิดภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้ง 3 แนวคิดนี้ มีพื้นฐานจากการที่มนุษย์และธรรมชาติเกื้อกูลซึ่งกันและกัน เป็นแนวทางในการอยู่ร่วมกันระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ สามารถนำมาบูรณาการแบบสหวิทยาการ ผสมผสานศาสตร์และองค์ความรู้ใหม่ เน้นความร่วมมือระหว่าง ชุมชน นักออกแบบ และภาคส่วนต่าง ๆ ในการคิดค้นนวัตกรรม เพื่อเป็นแนวทางในการออกแบบผลิตภัณฑ์ในอนาคตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และเป็นการยกระดับคุณภาพชีวิตที่ดีบนพื้นฐานของการอยู่ร่วมกับสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุล โดยทั้ง 3

แนวคิดนี้ ไม่ใช่เรื่องใหม่ แต่เป็นเรื่องที่ทั่วโลกต่างให้ความสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคที่โลกกำลังเผชิญกับปัญหาต่างๆ มากมาย ทั้งภัยธรรมชาติและโรคระบาด เราข้ามผ่านวิกฤติในครั้งนี้ไปได้ จะต้องเกิดความร่วมมือจากหลายฝ่าย ทั้งนโยบายจากรัฐบาลในการสร้างความตระหนักรู้ สร้างแรงจูงใจให้กับภาคเอกชนในการขับเคลื่อนแนวคิดเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เพื่อเป็นแนวทางในการออกแบบและสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ให้เกิดความยั่งยืน ท่ามกลางสภาวะการเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติได้

บรรณานุกรม

- กรมควบคุมมลพิษ. (2564, 7 สิงหาคม). สถานการณ์คุณภาพสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย ปี 2563. https://www.pcd.go.th/pcd_news/11873/
- กรมวิชาการ. (2538). *สรุปผลการประชุมสัมมนา เรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับหลักสูตรที่พึงประสงค์*. กระทรวงศึกษาธิการ
- กรมอนามัย. (2563, 23 ธันวาคม). *โควิด 19 เพิ่มขยะพลาสติก*. <https://gnews.apps.go.th/news?news=73747>
- จันทิมา อุทะกะ. (2551). กลับสู่ธรรมชาติ เพื่ออนาคตที่ยั่งยืน. *วารสารเทคโนโลยีวัสดุ*, 13(53), 43-47.
- สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ. (2563, 16 ธันวาคม). *BCG Economy Model คืออะไร*. https://www.nstda.or.th/home/knowledge_post/what-is-bcg-economy-model/
- สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์. (2563, 31 พฤศจิกายน). *เจาะเทรนด์โลก 2021*. https://article.tcdc.or.th/uploads/file/ebook/2564/06/desktop_th/EbookFile_27494_1624001264.pdf
- สำนักงานเศรษฐกิจอุตสาหกรรม. (2563, 30 พฤศจิกายน). *แนวทางการพัฒนาอุตสาหกรรมไทย ตามแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน Circular Economy*. http://www.oie.go.th/assets/portals/1/files/study_report/DevelopThailandIndustries_CircularEconomy.pdf
- สุชาติ น้าใจดี. (2561). คุณลักษณะส่วนบุคคลที่ควรรู้ในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น. *วารสารชุมชนวิจัย*, 12(3), 1-13
- สุวิทย์ เมษินทรีย์. (2563, 2 ธันวาคม). ชัยชนะเปลี่ยนโลก. *โลกเปลี่ยนคนปรับ*, <https://drive.google.com/file/d/1AmaGwWGNLV6aS2AM7RCRX5bixKANLQN4/view>
- เศรษฐกิจสร้างสรรค์. (2562). ทศนคติและแนวโน้มของงานฝีมือและหัตถกรรมของไทยในอนาคต. *CEA OUTLOOK*, 1(1), 56-59.
- องค์กรธุรกิจเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน. (2562, 2 ธันวาคม). *TBCSD Sustainable Development*. http://www.tei.or.th/file/library/2019-TBCSD-SD_28.pdf
- Earth Overshoot Day, (2564, 7 สิงหาคม) *How many Earths? How many countries*. <https://www.overshootday.org/how-many-earths-or-countries-do-we-need/>
- Elephant Poopopaper Park, (2563, 3 ธันวาคม). *Elephant Poopopaper Park*. <http://www.poopopaperpark.com/th/content/11/about-the-park>
- Parppim Pim. (2562, 14 ธันวาคม). *Precious Plastic คอมพิวเตอร์ของคนเห็นค่าพลาสติก*. <https://www.greenery.org/articles/wastesidestory-precious-plastic/>

- Parppim Pim. (2563, 7 พฤศจิกายน). *วงจรกระดาษ จากขยะสู่ประโยชน์*. <https://www.greenery.org/articles/wastesidestory-paper-recycle/>
- Thailand Rural Tourism Award. (2563, 3 ธันวาคม). *ชุมชนท่องเที่ยวบ้านหนองสำน*. <https://www.trtaward.com/best-agro-tourism/nong-san-sakon-nakorn/>
- Thailand tourism directory. (2564, 6 พฤศจิกายน). *เอเลฟเฟ่น พูพูเปเปอร์ พาร์ค*. <https://thailandtourismdirectory.go.th/th/attraction/22199>
- VT THAI GROUP. (2563, 25 พฤศจิกายน). *Social Impact*. <https://th.vtthai.com/pages/social-impact>
- Wasoo. (2563, 25 พฤศจิกายน). *Eco Decorative Wall Panels 100% Bio*. <https://www.wasoo.co/about-wasoo>